

HET EVANGELIE VOOR ROESZOEKERS

Het zijn dit weekend de laatste dagen van 'het vijfde jaargetijde'. Ik leerde deze week wat die Duitse uitdrukking betekent. Het carnavalseizoen begint op de elfde van de elfde en het loopt tot aanstaande woensdag, als de vastentijd begint. Net als veel kerken worstelen de meeste carnavalsverenigingen met teruglopende ledentallen. En net als bij de kerk is dat gek. Want het tijdvak waarin we leven is én heel spiritueel én heel roesgevoelig.

Even de snelle test om te bepalen of jij roesgevoelig bent. Roesgevoelig ben je als je met je ratio niet helemaal uitkomt. Als je graag even ontsnapt aan de dagelijkse dingen. Als je soms weg wilt kijken van hoe het leven nu eenmaal is omdat je het niet kunt aanzien. Als je liever nog verder kijkt dan de realiteit en een blik werpt in iets als een nieuwe wereld. Voor roesgevoeligen is er in Amsterdam een overvloedig aanbod aan middelen in de categorieën drankjes en pilletjes. Maar als roesmiddelen gelden vanouds ook die dingen die we als 'hogere cultuur' beschouwen: de muziek, de kunst, de religie. Zolang er mensen zijn, heeft men beweerd dat nuchtere beschouwing moet worden aangevuld met verbeeldingskracht. Ik heb al recensies gezien van de Vermeer-tentoonstelling in het Rijksmuseum waarbij de recensent in extase was. Van schilderijen. Dát is ook roes.

De socioloog Emile Durkheim wees op het belang van de roes, ook voor de moderne tijd. Een stad, een natie, een maatschappij: ze hebben naast de rede ook extase nodig. Momenten en manieren waarop je de teugels letterlijk en figuurlijk laat vieren. Teugels in de vorm van hokjes, denkkaders, regels – zaken waar we ons alledaagse leven mee ordenen. Het kan niet altijd carnaval zijn. Maar onze overgereguleerde samenleving lijdt eerder aan carnavalsarmoede. Symptoom: mensen worden sneller boos dan dat ze om de ander en zichzelf kunnen lachen. Kan de carnavalsvereniging daar iets in betekenen? En wij hier vanmorgen in de Dominicuskerk?

Zullen we het eens proberen? Marcus 5 is 'a tale of two women' en bijbelwetenschappers zeggen dat je er gerust van uit kunt gaan dat je hier te maken hebt met herinneringen van mensen die dicht op Jezus hebben gestaan. Daar is een volwassen vrouw die al twaalf jaar levend dood is. Haar conditie is slecht, haar artsen lopen te prutsen, haar geld is op en vaginaal bloedverlies impliceert dat zij afstand moet houden tot andere mensen. Huidhonger noemen we dat vandaag. Én daar is een kind, een meisje, die op haar twaalfde sterft, nog voordat het echte leven beginnen kan. Naast haar een wanhopige vader. In twee portretjes is alle ellende van het menselijk leven gevangen. We hebben in de afgelopen veertien dagen zoveel gezichten gezien van Turkse en Syrische en Koerdische meisjes, vrouwen en mannen. De figuur van Jairus weerspiegelt zich in al die reportages van moeders en vaders die een kind verloren of soms zelfs een heel gezin. De diepste pijn van de nuchtere realiteit zit nog het meest in dat zinnetje: Jairus, hou maar op met smeken, of je nu mensen of goden aanroept. Het is te laat. De reddingswerkers keren huiswaarts. Het verhaal triggert onze negatieve roesgevoeligheid. Momenten waarop je in een bodemloze put ellende staart. Bij anderen of bij jezelf. En dan?

Met twee woorden in ditzelfde verhaal ontstaat er nog een hele andere vorm van roes. Die woorden zijn aanraken en opstaan.

(1) de volwassen vrouw raakt Jezus aan, op de meest subtiele manier, van achteren bij zijn jas. Alleen al in die aanraking zit zoveel kracht dat zij ter plekke het leven binnen voelt stromen. Ze staat op uit haar ellende, maar het volgende moment valt ze neer aan Jezus voeten. Jezus doet haar nog een keer opstaan, nu echt: hij zegt haar dat ze gered is, dat het goed is, dat ze heen kan gaan in vrede.

(2) het gestorven meisje wordt door Jezus vastgepakt bij haar dode hand, net als die vader in die oranje jas op die inmiddels iconische foto. Daar komt een Aramees woord bij, koem, sta op. En in die aanraking en dat woord zitten zoveel kracht dat ook hier ter plekke het leven begint te stromen.

Het is dat we hier keurige mensen zijn. Maar bij zo'n verhaal kun je alleen maar vloeken of juichen, lachen of huilen. Het zijn scenes waarin de roes vecht met de nuchterheid. De nuchterheid zegt in geval van ziekte: niet aankomen! afblijven! Ook in onze tijd kunnen veel mensen met een lichamelijke of psychische ziekte vertellen hoezeer hun situatie hen uitsluit van de samenleving, van het normale menselijke contact. De nuchterheid zegt in het aangezicht van dood: laat alle hoop maar varen. En als Jezus zich daar niet zomaar bij neerlegt, wordt hij keihard uitgelachen. Rond 30 na Christus net zo goed als in 2023.

Kan niet – zegt de rede. Sprookjes, die Jezusverhalen. Ja maar die oude psalm 30 begon er ook al over. Die is ook bepaald niet nuchter. Daar staat: ik was ziek maar ik ben genezen! Ik was dood maar ik ben uit het graf omhoog getrokken! Ik huilde 's avonds, maar 's morgens lachte ik weer! Mijn jammerklacht is in een dans veranderd! Alleen God kan dat, staat er in die psalm. En die psalm is op zijn beurt weer een variatie op de openingszinnen van het bijbelse verhaal, in Genesis, waar nuchter wordt verteld dat er in den beginne chaos is, woest, leeg en duister. Totdat een God zegt: koem – tegen het universum en tegen land en zee en tegen de bomen en tegen de dieren en tegen de mensen zegt. Koem. Wees! Leef! Sta op! Het ritme van de roes.

Tot de belangrijkste geloofswaarden van Israël behoort dat God niet zal laten varen wat zijn hand begon. Hij stopt er niet mee, nooit. Daarom zal Israël nooit verloren gaan. En de kerk niet. En de mensen in Turkije niet. En jij en ik niet. De bijbel bevat vrijwel alleen maar verhalen waarin menselijke ellende voorkomt. Het is in die zin een doodnuchter boek. De roes in al die teksten wordt gevoed vanuit dat woord koem. Sta op. De roes van scheppen en opnieuw beginnen en leven en nieuwe wereld en eeuwig en gloria. De daden van Jezus zijn tekens, zeggen de evangelisten ieder op hun eigen manier. Het is nog maar het begin van zijn werk. Hij is God in de gestalte van een vrouw die uitgesloten wordt van alles. En in de gestalte van een meisje dat herrijst. En daarom heft de christelijke kerk in het leven, de dood en de opstanding van Jezus altijd een 'kosmisch koem' gezien. In Jezus zegt God wat hij doet en doet God wat hij zegt.

Markus 5:42 is één van de weinige plaatsen in het Nieuwe Testament waar het Griekse woord 'extase' wordt gebruikt. De mensen die het zagen raakten in een grote extase, staat er. Hoe vertaal je dat? Mijn held Maarten Luther vertaalt met: 'zij raakten buiten zichzelf van ontzetting'. De NBV zegt 'ze waren met stomheid geslagen'. Nog één keer elders in Marcus wordt dat zo gezegd, als mensen de opgestane Jezus zien: ze werden bevangen door schrik en vrees. Achter de rede en achter de roes zit nog een diepere extatische dimensie: die van de totale verbijstering.

Geloven kun je – gelukkig – op een nuchtere manier. Geloven kan ook heel goed in de roesvorm. Beide dimensies hebben we nodig. Maar echt geloof, waar geloof begint met de extase, de ontzetting. In het evangelie horen we iets dat we op geen enkele manier kunnen bevatten. Wij zijn die vrouw die iets van die kracht voelt als je ook maar een tipje van Jezus' sluiert aanraakt. Wij zijn dat meisje dat Hij bij de hand pakt. Dat dood was en dat leeft. Die extase, die ontzetting is brandstof voor de roes én voor de nuchterheid. Als je dit hoort en het raakt je, wil je dansen. En je wilt iets doen.

Er wordt vaak gedacht, ook in de kerk, dat je met carnaval nog even los mag en dat je daarna wekenlang moet vasten. En dan met Pasen is het opeens toch nog feest. Dat is te simpel. Dat klopt van geen kant. In de kerk begint en eindigt altijd alles met Pasen. Dat is de ware liturgie. Het is hier elke zondag carnaval. Vandaag al zeg ik tegen jullie: de Heer is waarlijk opgestaan. En daarover mag je best veertig dagen lang met stomheid geslagen zijn. Of veertig jaar. Om met Paulus te spreken: nu zien we nog door een wazige spiegel, nu zijn we nog met stomheid geslagen. Dat wordt op de carnavalsvereniging soms beter aangevoeld dan in de kerk. Alaaf is afgeleid van 'alles aan de kant'. 'alles uit de weg'. Een mooie vertaling van koem dus. Extase wordt van verbijstering tot verlangen, van stomheid tot hoop dat we straks zullen zien van aangezicht tot aangezicht en onze tong zal juichen.

Altijd is opgemerkt hoe Jezus de mensen in dit verhaal prijst om hun geloof. Dat vinden we spannend, want ja, wat is geloof? Ik eindig met een citaat van één van de grootste theologen van onze tijd, de Praagse priester Tómas Halík. Die zegt:

“Een gelovige is nooit honderd procent gelovig, omdat de stem die tot hem spreekt ook vaak verloren gaat in alle geraas van de wereld of omdat hij zelf niet goed oplet. (...) Aan de andere kant hoeft ook degene die zichzelf als 'ongelovige' beschouwt, daarom nog niet per se doof en stom te zijn voor de manier waarop de diepten van het leven tot hem spreken.”

Tim Vreugdenhil

We lezen Marcus 5: 21-43

Tim Vreugdenhil is predikant-directeur van Citykerk en daarnaast als stadspredikant werkzaam bij de Protestantse Kerk Amsterdam. In het Parool van 18 februari schreef hij een artikel 'de toekomst van carnaval'.

Tim is bereikbaar via tim@citykerk.amsterdam